

Od autora

Niniejsza książka, tytułami wstępu i zakończenia nawiązująca do powszechnie znanego powiedzenia „święta, święta i po świętach”, omawia istotne, a niepodejmowane do tej pory w badaniach zagadnienie wychowawczego oddziaływania świąt o charakterze państwowym. Tak bowiem jak w owym porzekadle najważniejsze jest „pomiędzy” – czyli same święta.

Wspólne obchody świąt, ich treść i forma były ważnym elementem działań Komisji Edukacji Narodowej. Powołana przez sejm w 1773 roku dla przeprowadzenia reformy i dalszej opieki nad szkolnictwem, Komisja oddziaływała nie tylko na młode pokolenie. Przez włączanie szkół w życie społeczności lokalnej, zwłaszcza w obchody świąt związanych z osobą władcy i rocznic (stulecia Victorii Wiedeńskiej¹, rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja), wpływała na świadomość społeczną, kształtując postawy patriotyczne. W jej kręgach wyraźnie widać rozumienie wagi wspólnych – ponad podziałami stanowymi i religijnymi – obchodów uroczystości związanych treścią z państwem, mających na celu jednoczenie wokół idei państwa zróżnicowanego społeczeństwa. I chociaż nie pisano na ten temat rozpraw i traktatów, to przez praktykę i organizowanie uroczystości wyraźnie określono treści – co świętować – i formy – jak świętować, które obowiązują do dziś. Jak u schyłku dawnej Rzeczypospolitej, tak i dziś świętujemy rocznice sukcesów militarnych, wydarzeń politycznych i pamięć osób. Z tych okazji tak jak wtedy odprawiamy nabożeństwa, wygłaszamy mowy

¹ W książce użyto zapisu Victoria Wiedeńska, najbliższego źródłom z epoki.

i organizujemy widowiska. I tak jak Komisja Edukacji Narodowej traktujemy te uroczystości jako element wychowania patriotycznego społeczeństwa.

Zagadnienia związane z Komisją Edukacji Narodowej inspirują kolejne pokolenia badaczy, samo bowiem zjawisko Komisji funkcjonującej niewiele ponad dwadzieścia lat jest bardzo złożone i wielowątkowe, a jej oddziaływania dalekosiężne. Nie sposób w tym miejscu omówić niezwykle obszerną literaturę przedmiotu, warto jednak wspomnieć o wydanym w 2018 roku, liczącym 14 tomów dziele pod wspólnym tytułem *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794*, będącym efektem kilkuletnich badań uczonych z całej Polski, prowadzonych pod kierunkiem profesor Kaliny Bartnickiej. Ukazano w nim działalność samej Komisji, Szkół Głównych i poszczególnych wydziałów, poświęcając im osobne tomy, opracowano słownik biograficzny i bibliografię przedmiotu.

W niniejszej pracy wykorzystano niepoddawane dotąd gruntownej analizie mowy i kazania okolicznościowe powstające w kręgach szkolnych, jak też doniesienia prasowe z „Gazety Warszawskiej”, „Gazet Wileńskich”, „Gazety Narodowej i Obcej” oraz „Korespondenta Warszawskiego” z lat 1773–1794. Pozwoliło to ustalić przebieg i zasięg uroczystości, osoby biorące w nich udział, jednak przede wszystkim wymowę ideową i przekaz wychowawczy płynący od Komisji do społeczeństwa.

Inspiracją do napisania tej książki była rozmowa zakończona krótkim pytaniem: „A może byś to napisała?”. Janko, bardzo Ci dziękuje za to pytanie. Dziękuję recenzentkom, których sugestie wpłynęły na ostateczny kształt tekstu. Nie byłoby tej książki, gdyby nie wsparcie i słowa otuchy w chwilach zwątpienia. Jarku, dziękuję za wszystko.